

Heidi Torkko

PIENRYHMÄT VARHAISKASVATUKSEN PEDAGOGISEN TOIMINNAN KEHYKSENÄ

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Huhtikuu 2020

TIIVISTELMÄ

Heidi Torkko: Pienryhmät varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan kehyksenä
Kandidaatintutkielma, 35 sivua + 3 liitesivua
Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden tutkinto-ohjelma
Huhtikuu 2020

Suomalaisessa varhaiskasvatuksessa on otettu käyttöön pienryhmätoiminta vasta 2000-luvun aikana. Pienryhmälle ei ole yksiselitteistä ja kattavaa määritelmää. Myöskään sen muodostamisesta ei ole virallisia säädöksiä, joten pienryhmätoiminnan toteutus on paikallisesti, päiväkodeissa tehtävien tulkintojen varassa. Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää miten varhaiskasvattajat perustelevat pienryhmien käyttöä varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan kehyksenä, ja miten lasten osallisuutta sekä yhteisöllisyyttä tuetaan varhaiskasvatuksessa.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys rakentui varhaiskasvatuksen ja sitä ohjaavien lakien ja asiakirjojen, yhteisöllisyyden ja kuulumisen tunteen sekä osallisuuden käsitteiden määrittelystä. Tutkimus toteutettiin laadullisena teoriasidonnaisena tutkimuksena, jossa aineisto analysoitiin sisällönanalyysimenetelmää hyödyntäen. Tutkimusaineisto kerättiin maaliskuun 2020 aikana ryhmähaastatteluilla kahtena erillisenä haastattelukertana, yhteensä viittä varsinaissuomalaisen kunnan varhaiskasvatuksen ammattilaista haastatellen.

Tutkimustulosten mukaan varhaiskasvattajat kokivat pienryhmien käytön merkittävänä monista eri syistä. Pienryhmien käytön nähtiin antavan enemmän mahdollisuuksia lapsiin tutustumisessa sekä yksilöllisen hoidon, kasvatuksen ja opetuksen mahdollistamisessa. Pienryhmien käyttöä perusteltiin myös toiminnan rauhallisuuden perustein, jolloin sekä lapsille että varhaiskasvattajille tarjottiin leikki- ja työrauha. Pienryhmien koettiin edistävän lasten osallisuutta, sillä varhaiskasvattajalla oli paremmat mahdollisuudet ottaa lapset mukaan toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin, kun lapsia oli vähemmän. Lasten yhteisöllisyyttä tuettiin esimerkiksi yhteisillä retkillä, äänestyksillä ja lasten jakamisella erilaisiin leikkipareihin. Pienryhmien jakotapoja oli monia, ja ne vaihtelivat ryhmittäin. Jakoja tehtäessä varhaiskasvattajat olivat ottaneet huomioon muun muassa lasten vertaissuhteet, millaisesta pienryhmästä lapsi hyötyy eniten ja miten varhaiskasvattajien omaa työssäjaksamista tuetaan.

Avainsanat: osallisuus, yhteisöllisyys, varhaiskasvatus, kuuluminen, pienryhmä

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	6
2.1	VARHAISKASVATUS.....	6
2.1.1	<i>Varhaiskasvatusta ohjaavat lait ja asiakirjat</i>	6
2.1.2	<i>Yhteisöllisyys ja kuulumisen tunne (engl. belonging)</i>	7
2.1.3	<i>Lapsen osallisuus varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä</i>	9
2.2	RYHMÄT VARHAISKASVATUKSESSA.....	11
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	12
3.1	TUTKIMUSMENETELMÄ.....	12
3.2	TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	12
3.3	AINEISTON KERUU	13
3.4	AINEISTON ANALYSOINTI	14
4	TUTKIMUSTULOKSET	16
4.1	VARHAISKASVATTAJIEN PERUSTELUT PIENRYHMÄPEDAGOGIIKALLE	16
4.1.1	<i>Pedagogiikkaan liittyvät tekijät</i>	16
4.1.2	<i>Lapsen etuun liittyvät tekijät</i>	17
4.1.3	<i>Aikuiseen liittyvät tekijät</i>	20
4.1.4	<i>Lapsiryhmän hallintaan liittyvät tekijät</i>	21
4.2	VARHAISKASVATTAJIEN PERUSTELUT PIENRYHMIEN JAKAMISEEN.....	22
5	POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	25
5.1	TULOSTEN POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	25
5.2	TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS	28
5.3	JATKOTUTKIMUSEHDOTUKSIA.....	30
6	LÄHTEET	32

1 JOHDANTO

Suomalaisessa varhaiskasvatuksessa on 2000-luvun aikana otettu käyttöön pienryhmätoiminta. Sen käyttämisestä on perusteltu muun muassa lapsen osallisuuden toteutumisen näkökulmasta. (Raittila 2013, 69.) Pienryhmätoiminnalla tarkoitetaan toiminnan organisoimista, jossa lapset ryhmitellään pienempiin ryhmiin. Vaikka pienryhmätoimintaa toteutetaan suomalaisessa varhaiskasvatuksessa, sen järjestämistä ei säädellä asiakirjoissa, joten sen totuttaminen on paikallisten, päiväkodeissa tehtävien tulkintojen varassa.

Lasten osallisuus on noussut keskusteluun varhaiskasvatuksen lainsäädännön ja siihen pohjautuvan asiakirjan, varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden, asettamien velvoitteiden myötä. Osallisuudesta on tullut siis ajankohtainen puheenaihe varhaiskasvatuksen kentällä, ja sen toteutumista pidetään valtakunnallisesti tärkeänä. Pedagogisen toiminnan järjestäminen pienryhmissä on koettu edesauttavan lapsen osallisuuden toteutumista varhaiskasvatuksessa. Useat tutkimukset ovat kuitenkin myös osoittaneet lasten osallisuuden vähentyvän varhaiskasvatuksen ammattilaisten yrittäessä luovia suunniteltuja toimintoja mahdollisimman tehokkaasti ja menestyksekkäästi läpi (Brotherus & Kangas 2018, 21).

Osallisuuden rinnalla myös yhteisöllisyys on merkittävä osa varhaiskasvatuksen arkea. Yhteenkuulumisen tunnetta voidaan tukea varhaiskasvatuksessa monin eri tavoin. Se voi olla esimerkiksi verbaalista, näkyvää tai taustalla vaikuttavaa toimintaa. Päiväkodin pedagogiikka, ja siihen liittyvät käytännöt sekä niistä tehtävät tulkinnat vaikuttavat yhteisöllisyyden rakentumiseen. (Juutinen 2015, 159.)

Tässä kandidaatintutkielmassa halutaan selvittää, miten varhaiskasvattajat tuottavat perusteluita pienryhmäpedagogiikalle ja sen käytännöille, sekä miten lasten osallisuus ja kuulumisen tunne otetaan huomioon pienryhmätoiminnassa. Kiinnostus tutkimuksen aiheeseen nousi tutkijan henkilökohtaisista kokemuksista

pienryhmäpedagogiikasta ja sen roolista lasten yhteisöllisyyden ja osallisuuden tukemisessa. Jokainen varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä luotu lapsiryhmä on erilainen, ja jokaisen ryhmän dynamiikka on omanlaisensa. Osallisuus ja kuulumisen tunne ovat sidoksissa pienryhmätoimintaan, joka on vähitellen vakiinnuttamassa asemaansa osana suomalaista varhaiskasvatusta. Siksi onkin tärkeää tutkia, miten pienryhmätoiminta edistää lasten osallisuutta ja yhteisöllisyyttä, ja miten varhaiskasvattajat voivat vaikuttaa siihen omilla valinnoillaan.

2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Tutkimuksen teoreettisena kehyksenä on varhaiskasvatukselle lainsäädännössä ja siihen perustuvissa ohjaavissa asiakirjoissa asetetut velvoitteet tukea lapsen osallisuutta osana varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa. Pienryhmätoiminnan tarkastelun kannalta keskeisiä teoreettisia käsitteitä ovat osallisuus ja kuuluminen joukkoon. Näiden lisäksi on syytä tarkastella vielä ryhmäkäsitetä varhaiskasvatuksen kontekstissa.

2.1 *Varhaiskasvatus*

Varhaiskasvatus määritellään Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2018, 14): ”Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa – [se] edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.” Tämä kiteyttää hyvin sen, mikä on varhaiskasvatuksen tarkoitus ja miksi se on tärkeää; vanhemmilla on joukko ammattilaisia tukemassa heidän lapsensa kasvua ja kehitystä, ja samalla heille mahdollistetaan työssä tai koulussa käyminen.

2.1.1 Varhaiskasvatusta ohjaavat lait ja asiakirjat

Yksi varhaiskasvatusta ohjaava velvoite on varhaiskasvatuslaki, joka on alun perin säädetty nimellä Laki lasten päivähoidosta 36/1973 (Raittila 2014, 74; Laki lasten päivähoidosta 36/1973). Jokaisella lapsella on samat oikeudet, jotka varmistavat lapsen eduista ja hyvinvoinnista vastaavien instituutioiden toimivan lainsäätäjien määräämien asetusten mukaisesti (Yleissopimus lapsen

oikeuksista 60/1991, 3. artikla). Yhdistyneiden Kansakuntien määräämät lasten oikeudet takaavat jokaiselle lapselle tasapuolisen kohtelun, johon liittyy myös esimerkiksi osallisuuden käsite. Sopimuksen allekirjoittaneilla valtioilla on velvollisuus tarjota lapselle mahdollisuus ilmaista oma mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa ja "[l]apsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti" (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991, 12. artikla).

Varhaiskasvatuslaki velvoittaa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin tukemista. Lisäksi laki velvoittaa varhaiskasvatusta tukemaan lasten pysyviä ihmissuhteita ja auttamaan heitä kehittämään omia vuorovaikutustaitojaan. Näiden lisäksi se edellyttää myös lapsen tuentarpeisiin varhaisessa vaiheessa vastaamista ja vanhempien kasvatustyön tukemista. (Helenius & Lummelahhti 2018, 13.)

Varhaiskasvatuksessa ei aina ole ollut velvoittavaa asiakirjaa. Ensimmäisen määräyksen varhaiskasvatussuunnitelman perusteista Opetushallitus teki vuonna 2016 ja nykyinen asiakirja on vuodelta 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on asiakirja, jonka pohjalta varhaiskasvattajat laativat kullekin lapselle yksilöidyn varhaiskasvatussuunnitelman, ja jonka perusteella varhaiskasvatusta järjestetään. Kyseinen asiakirja sisältää oppimisen ja osaamisen alueita, joita varhaiskasvatuksen opettajien tulee sisällyttää suunnittelemaansa toimintaan, ja joiden toteutusta heidän tulee arvioida. (Opetushallitus 2018, 7.) Varhaiskasvatuslakiin (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 21. pykälä) on kirjattu varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden olevan olemassa, jotta varhaiskasvatuksen laatu on tasavertaista kunnasta riippumatta, ja että varhaiskasvatuksen laatua kehitetään eteenpäin.

2.1.2 Yhteisöllisyys ja kuulumisen tunne (*engl. belonging*)

Yhteisöllisyydellä puhekielessä tarkoitetaan usein johonkin sellaiseen joukkoon kuulumista, jossa yhteisön jäsenten suhteet ovat keskenään myönteisiä ja tavoiteltavia, ja jonka vuorovaikutussuhteet ovat toimivia. Juutinen (2015, 161) toteaa ihmisillä olevan voimakas halu ja tarve muodostaa ryhmiä, joihin he voivat

tuntea kuuluvansa. Päiväkodeissa lapsiryhmät ovat usein aikuisten rakentamia ja muodostamia, ja siksi jokaisesta ryhmästä muodostuu omanlaisensa yhteisö, johon vaikuttaa muun muassa niin ryhmän lasten ikäjakauma, persoonallisuuden piirteet kuin ryhmän toimintaympäristökin. (Koivula & Eerola-Pennanen 2017, 249–251.) Lapset luovat yhteisössä erilaisia sosiaalisia suhteita, jotka usein mielletään puhutuksi kieleksi. Kuitenkin, mitä pienemmistä lapsista on kyse, sitä kehollisempaa sosiaalisten suhteiden luominen on. (Munter 2001, 100.) Päiväkotiryhmien yhteisöllisyys on alati muuttuvaa, eikä yhteisöllisyyttä ole missään ryhmässä olemassa valmiina – se rakentuu, kun sitä rakennetaan (Koivula & Eerola-Pennanen 2017, 250).

Pienryhmätoiminnassa ja varsinkin tavoissa, joilla ryhmät jaetaan, voidaan nähdä olevan sekä kielteisiä että myönteisiä tekijöitä. Koivula (2017, 265) kertoo lasten oppimisen olevan tiivistä kytköksissä vertaisoppimiseen, joka tapahtuu yhdessä jonkin ryhmän kanssa toimiessa. Lapset oppivat vuorovaikutuksessa vertaistensa kanssa omista identiteeteistään, itsestään ryhmänjäsenenä sekä ryhmässä toimimisesta (Koivula 2017, 265). Aiemman tutkimuksen mukaan lasten sosiaaliset taidot ja leikkitaidot ovat yhteydessä heidän autonomisuuteensa. Varhaiskasvattajien tehtävänä on luoda lapselle vuorovaikutussuhteita, joissa tämän on mahdollista harjoitella itsenäisyyttä ja itseohjautuvuutta. (Rautamies, Koivula & Vähäsantanen 2018, 53.) Tähän myös pienryhmätoiminta pyrkii; lapset kehittyvät yhdessä, mutta jokaiselle lapselle tarjotaan mahdollisuus edetä yksilöllisessä tahdissa omia taitojaan harjoitellen. Kuitenkin, kuten Hännikäinen (2001, 120) kuvailee, lasten välille syntyy usein konflikteja, joiden alkuperäiset syyt jäävät monesti huomaamatta. Lasten välisten jännitteiden purku tapahtuu useimmiten suorana fyysisenä toimintana. Kasvattajien valinnat pienryhmien rakennetta koskevilla päätöksillä siis vaikuttavat moneen asiaan – sillä voidaan edistää lasten yhteisöllisyyttä ja vertaisoppimista tai lisätä lasten välisiä konflikteja. (Hännikäinen 2001, 120–121.) Aikuisten tekemät valinnat toisaalta niin sanotusti pakottavat lapset toimimaan yhdessä, eikä se välttämättä tarkoita lasten tuntevan kuulumisen tunnetta (Viljamaa, Estola, Juutinen & Puroila 2017, 17).

Lapset muodostavat usein varhaiskasvatuksessa ystävyysperustuvia, pysyvämpiä ryhmiä. Ystävien välisessä ryhmässä leikkitaidot ja -mieltymykset ovat usein samankaltaisia, jolloin lasten leikit yleensä myös sujuvat ilman

toistuvia konflikteja. (Koivula & Eerola-Pennanen 2017, 257.) Varhaiskasvattajien on mahdollista tukea lasten keskinäistä leikkiä esimerkiksi leikinohjauksen avulla. Tämä puolestaan kehittää lasten itsenäisyyttä, kun lapsi saa harjoitella päätösten tekoa leikkutilanteissa (Rautamies, Koivula & Vähäsantanen 2018, 59).

Kuulumisen tunne on erityisen tärkeää lapsuusvuosina, ja sitä haetaan usein vertaissuhteiden ja yhteisöllisyyden kautta. Lapset panostavat ja pitävät vertais- ja ystävyys-suhteitaan tärkeinä, ja niiden avulla lapset opettelevat monia sekä lapsuudessa että myöhemmin aikuisiällä tarvittavia tärkeitä taitoja, kuten neuvottelemista, ystävyys-suhteiden ylläpitämistä ja jakamista. (Kernan 2010.) Kuten Munter (2001, 94) on maininnut, lapset tarvitsevat sosiaalista vuorovaikutusta.

Turjan ja Vuorisalon (2017, 50) mukaan aito osallistuminen ja osallisuuden kokemus saattaa johtaa yhteenkuulumisen tunteeseen. Kuulumisen tunne ja yhteisöllisyys varhaiskasvatuksessa ovat sidoksissa lapsen osallisuuteen, sillä ilman osallisuutta lapsen kuulumisen tunne ja kokemus yhteisöllisyydestä jää vajaaksi. Lapsi tarvitsee aikuisen tarjoamia mahdollisuuksia osallistua ryhmän yhteiseen toimintaan, jotka onnistuessaan luovat yhteenkuulumisen tunteen. Myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2018) on veloitettu varhaiskasvattajia suunnittelemaan toimintaa niin, että lasten päätöksille ja osallisuudelle jätetään tilaa.

2.1.3 Lapsen osallisuus varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä

Osallisuudella ei ole vain yhtä tarkkaa määritelmää tai näkökulmaa, josta sitä voidaan tulkita (Leinonen 2014, 16). Tässä tutkimuksessa osallisuuden ajatellaan olevan lapsen kuulemista, ja tämän äänen ja näkemysten huomioon ottamista varhaiskasvatuksen toimintaympäristöön sijoittuvassa päätöksenteossa (Kangas, Venninen & Ojala 2016, 85; Pihlainen, Reunamo & Kärnä 2019, 124). Leinosen (2014, 18) mukaan osallisuudella on monia eri osa-alueita; päivittäisissä arjen hetkissä lapsen toimijuus ja osallisuus ovat esillä perustoiminnoissa ja toistuvissa rutiineissa. Aikuiset ja lapset ovat osallisuuden näkökulmasta yhdenvertaisia ryhmän jäseniä, jotka käyvät vastavuoroista dialogia monologiensa sijaan – näin osallisuus on mukana myös sosiaalisissa tilanteissa ja lasten välisessä yhteenkuulumisessa. Varhaiskasvatuksessa

lapsen kuuleminen on myös yksi mahdollinen kurkistusaukko lasten ajatus- ja kokemusmaailmaan; lapsen kertomat tarinat juontavat juurensa aina jostain lapselle tärkeästä tai merkitykselliseksi koetusta aiheesta. (Roos 2014, 41.)

Näiden lisäksi osallisuuden alakäsitteenä on myös lapsen henkilökohtainen kokemus osallisuudesta, joka tarkoittaa sitä, miten lapsi tuntee vaikuttavansa esimerkiksi ryhmän arkeen ja toimintaan omilla näkemyksillään sekä mielipiteillään (Leinonen 2014, 18). Mitä enemmän lasten mielipiteet ja aloitteet näkyvät toiminnassa, ja mitä enemmän lapset saavat vaikuttaa ryhmän toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin, sitä näkyvämmäksi osallisuus tulee päiväkodin arjessa (Lehtinen 2009, 104–105). Osallisuuden tunne ei kuitenkaan synny itsestään, vaan aikuisen on luotava lapselle turvallinen ja hyväksyvä ilmapiiri, jossa lapsi voi harjoitella omien mielipiteidensä ääneen sanoittamista (Turja & Vuorisalo 2017, 47). Lasta osallistavan toiminnan tarkoituksena ei kuitenkaan ole antaa lapselle päätäntävaltaa kaikessa ryhmän toimintaa koskevissa tekijöissä, vaan lapsilähtöisen toiminnan ohella tulisi toiminnan olla myös aikuislähtöistä (Rosqvist, Kokko, Kinos, Robertson, Pukk, & Barbour 2019, 197).

Lasten identiteetit ovat sidoksissa osallisuuteen – kuulluksi ja nähdyksi tulemiseen – ja tätä kautta myös varhaiskasvatuksessa käytettäviin pienryhmiin (Mäkinen 2017, 106). Kasvattajan vastuulla on mahdollistaa lapsille tilaisuuksia osallistua ja vaikuttaa ryhmän toimintaan, joiden avulla lapsen ymmärrys omista sosiaalisista kyvyistään ja itsestään kehittyy. Samalla aikuinen luo lapselle mahdollisuuksia kehittää sosiaalisissa tilanteissa tarvittavia taitojaan. (Mäkinen 2017, 106–107.) Monissa päiväkodeissa pienryhmät ovat tilanteen mukaan vaihtuvia, jolloin lapselle tarjotaan monia erilaisia tilanteita harjoittaa omia sosiaalisia taitojaan. Lapsen identiteetin kehitystä kuitenkin sekoittaa tämän ajan maailma, joka muuttuu alati. Kasvattajien tehtävänä onkin luoda lapselle mahdollisuuksia sellaiseen vuorovaikutukseen, jossa lapsi nähdään monista eri näkökulmista ja kokonaisena, ei vain pelkästään esimerkiksi tiettyjen pienryhmien ja olosuhteiden tuloksena. (Mäkinen 2017, 107.)

Kernan (2010, 203) toteaa lapselle olevan tärkeää saada nimenomaan aikuisen tai muun asiantuntijan huomio, tulla kuulluksi ja saada jakaa ajatuksiaan ja pohdintojaan tämän kanssa. Aikuinen on lapselle turvallisuuden tunteen luoja, jonka puoleen lapsen pitäisi voida kääntyä tällaista tunnetta vaativissa tilanteissa.

2.2 Ryhmät varhaiskasvatuksessa

Pienryhmälle ei ole tarkkaa määritelmää, eikä siitä ole Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissakaan (Opetushallitus 2018, 58) muuta mainintaa, kuin lapsen tukeen liittyvissä ratkaisuissa. Pienryhmät ovat joko kiinteä tai vaihtuva osa varhaiskasvatuksen ryhmää, ja niiden tarkoituksena on jakaa lapsia pienempiin ryhmiin.

Ryhmien kokoon liittyen päivähoitolaki kuitenkin velvoittaa aikuisten ja lasten suhdeluvun pysyvän tietyissä rajoissa. Suhdeluvut ovat kuitenkin vaihdelleet kunnittain, mutta ovat palautumassa takaisin vuonna 1973 asetettuun määrään: yli 3-vuotiaita lapsia saa olla yhtä aikuista kohden seitsemän (7:1). Alle kolmivuotiaita puolestaan saa lain mukana olla neljä yhtä aikuista kohden (4:1). Päiväkotiryhmässä saa siis olla 21 yli kolmivuotiaasta lasta ja kolme aikuista, ja 12 alle 3-vuotiaasta lasta kolmen aikuisen kanssa. (Raittila 2013, 74.)

Kuten Raittila (2013, 78–79) kertoo, tapoja muodostaa pienryhmiä on monia, ja aiemmin mainittu on vain yksi niistä. Koska pienryhmille ei ole tarkkaa määritelmää, niiden rakenteet ovat kunkin varhaiskasvatusyksikön tekemien tulkintojen mukaisesti muodostettuja. Myös Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen, Karvin, (Repo ym. 2018) laatiman Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden 2016 toimeenpanon arvioinnin tulosten perusteella tavat muodostaa pienryhmiä ovat vaihtelevat. Kuitenkaan pienryhmätoiminnan hyötyjä ei Karvin raportissa kiistetä, vaan pikemminkin sen todetaan toimivan lasten havainnoinnin ja tuntemisen sujuvuuden edellyttävänä tekijänä (Repo ym. 2018).

Lapsen yhteisöllisyydelle ja ryhmään kuulumiselle asetetaan merkittäviä tavoitteita, ja ne ovat vuorovaikutussuhteiden näkökulmasta olennaisia tekijöitä oman paikan löytämisessä. Ei ole kuitenkaan selvää, jäävätkö lapsen vuorovaikutussuhteet yhden pienryhmän varaan, jolloin sosiaaliset verkostot jäävät melko suppeiksi, vai tarjotaanko lapselle säännöllisesti mahdollisuuksia toimia suuremmassa lapsiryhmässä. (Repo ym. 2018, 110–111.) Pedagogisia perusteita pienryhmien käytölle ja käytännöille on useita, mutta varhaiskasvattajien vastuulla on pohtia paikallisesti, miten ja miksi niitä käytetään, ja millä tavoin ne tukevat tehokkaimmin lapsen kehityksen eri osa-alueita.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa kuvataan aluksi tutkimuksen menetelmäsuuntausta sekä tavoitetta ja siihen vastaavia tutkimuskysymyksiä. Seuraavaksi käsitellään tutkimuksessa käytettyä aineistonkeruumenetelmää, ja viimeisenä millä keinoin kerättyä aineistoa tullaan analysoimaan.

3.1 *Tutkimusmenetelmä*

Tämä tutkimus toteutetaan laadullisena tutkimuksena. Laadullisessa eli kvalitatiivisessa tutkimuksessa on usein tarkoituksena ymmärtää jokin ilmiö tai sen syyt (Tuomi & Sarajärvi 2013, 28). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa keskeisessä osassa tutkimusta ovat merkitykset, joita tutkittavien kokemusmaailmoista löytyy. Vaikka laadulliseen tutkimukseen kuuluukin moninainen joukko erilaisia tutkimusmenetelmiä, niille kaikille yhdistävä tekijä on ihmisten elämän tutkiminen ja kaikki siihen liittyvät ilmiöt. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

3.2 *Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset*

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaisia perusteluita varhaiskasvattajat antavat pienryhmäpedagogiikalle ja sen käytännöille, ja miten pienryhmätoiminta yhdistetään lapsen osallisuudelle ja ryhmään kuulumiselle annettuihin merkityksiin. Kun nämä kaikki tiivistetään yhdeksi kysymykseksi ja sen alakysymyksiksi, tutkimuskysymykseksi muodostuu:

- Millaisia perusteita varhaiskasvattajat tuottavat pienryhmäpedagogiikalle ja sen käytännöille?
 - Miten varhaiskasvattajat edistävät lasten yhteisöllisyyttä ja kuulumisen tunnetta pienryhmätoiminnan ohella?

- Millaisia perusteluita varhaiskasvattajat tuottavat puheellaan pienryhmien jaoille?

Tutkimus rajataan koskemaan vain varhaiskasvatusikäisten lasten kasvattajia, jolloin saadaan tuoretta tutkimustietoa tämän päivän varhaiskasvattajien ajatuksista ja pienryhmistä varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan kehyksenä.

3.3 *Aineiston keruu*

Koska tämän tutkimuksen tarkoituksena on saada selville varhaiskasvattajien omia käsityksiä ja ajatuksia, on luontevaa valita tutkimusmenetelmä, jolla saadaan tietoa suoraan tutkittavilta. Haastattelusta on tullut suosituimpia aineistonkeruumenetelmiä, sillä se antaa tutkijalle arvokasta tietoa haastateltavista ilman välikäsiä. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 9.) Haastattelumuotoja on monia, joista tähän tutkimukseen valikoitui puolistrukturoitu teemahaastattelu, johon on valmiiksi kirjattu ylös teemoja ja muutamia tarkkojakin kysymyksiä, joiden pohjalta haastattelut käydään (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Sen avulla saadaan tietoa halutusta aiheesta, lasten osallisuuden ja ryhmään kuulumisen tunteen tukemisesta pienryhmiä jaettaessa. Puolistrukturoidussa haastattelussa ei tarvita tiukasti rajattuja kysymyksiä, jolloin haastateltaville jätetään tilaa myös spontaanisti esiintyviin aiheisiin ja mielipiteisiin tarttumiselle. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 12.)

Haastattelumuodoksi valikoitui ryhmä- ja parihaastattelu, jotka usein tuovat monipuolista tietoa halutusta ilmiöstä (Hirsjärvi & Hurme 2010). Ryhmä- ja parihaastatteluissa tutkittavat tuottavat mahdollisesti erilaista sisältöä, kuin yksilöhaastatteluissa, joissa haastateltavien ainoa tiedonlähde on heidän henkilökohtaiset kokemuksensa. Toisten haastateltavien läsnäolo saattaa tuoda varmuutta ja hälventää jännitystä; tutkittavilla saattaa olla tunne siitä, ettei ole yksin jännittävässä tilanteessa. Myös samasta aiheesta puhuvien tuottamat puheenvuorot saattavat tuoda erilaisia näkökulmia, joista poikii uusia keskustelunaiheita, joita yksilöhaastatteluissa ei olisi syntynyt. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Tässä tutkimuksessa käytettiin ryhmä- tai

parihaastattelua, koska niiden ajateltiin tuovan monipuolisempia keskusteluita haastattelutilanteissa, kuin mitä perinteisessä yksilöhaastattelussa olisi tuotettu.

Tutkimuksen aineisto kerättiin maaliskuun 2020 aikana, kahtena eri haastattelukertana. Haastatteluihin osallistui yhteensä viisi varhaiskasvatuksen ammattilaista. Ensimmäisellä haastattelukerralla tutkittavia oli kolme ja toisella kerralla kaksi. Kaikki haastattelut nauhoitettiin tutkijan omaan puhelimeen, josta ne siirrettiin salasanan ja käyttäjätunnuksen takana olevaan Tampereen yliopiston omaan palveluun, ja poistettiin tutkijan omista laitteista. Kahdesta haastattelusta saatu keskustelu litteroitiin, eli muutettiin puhuttu aineisto kirjoitetuksi (Ruusuvuori 2010, 424). Litteroitua tutkimusaineistoa kertyi lopulta yhteensä 24 A4-kokoista paperiarkkia, fonttikoon ollessa 12 ja rivivälin 1,5.

3.4 *Aineiston analysointi*

Tutkimuksen analysointimenetelmänä toimi sisällönanalyysi. Se on analysointimenetelmä, jota on mahdollista käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen tutkimustavoissa ja sen voi yhdistää myös muihin analysointitapoihin, tai käyttää sellaisenaan. On myös sanottu, että kaikki kvalitatiivisen tutkimuksen analysointitavat pohjautuvat jollain tavalla sisällönanalyysiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103.) Tässä tutkimuksessa aineistona toimi haastattelutilanteiden nauhoitteet ja niistä litteroidut, eli kirjoitettuun muotoon muutetut keskustelut. Kuten moneen muuhunkin laadullisen tutkimuksen analysointiin, sopi myös tähän tutkimukseen sisällönanalyysi (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Sisällönanalyysissä etsitään aineistosta esiin tulleista havainnoista eroja ja samanlaisuuksia, joiden avulla ilmiö pyritään liittämään osaksi aiempia tutkimustuloksia (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Tässä tutkimuksessa on tarkoituksena selvittää, miten varhaiskasvattajat kokevat pienryhmäpedagogiikan sekä sen vaikutukset lasten yhteisöllisyyden ja osallisuuden tukemiseen. Vaikka tutkimuksessa aineiston analyysi ei pohjaudu suoraan olemassa olevaan teoriaan, yhteys siihen on kuitenkin todettavissa. Teoriasidonnaista aineiston analyysitapaa voidaan sanoa myös abduktiiviseksi päättelyksi, jolloin teoriasta etsitään selityksiä tulkintojen tukemiseksi. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Jotta aineisto tulee tutuksi, on siihen perehdyttävä kunnolla (Hirsjärvi & Hurme 2010, 143). Tämän jälkeen aineistoa analysoitiin aluksi koodaamalla väreillä haastatteluista nousseita teemoja. Aineistosta poimittiin tutkimuksen kannalta oleelliset asiat tutkimuskysymykset huomioiden, jonka jälkeen muodostettujen teemojen alle listattiin pelkistettyjä ilmauksia haastateltavien vastauksista. Tämän jälkeen kunkin teeman alle listatut pelkistetyt ilmaukset teemoiteltiin erilaisiin alateemoihin, joita haastatteluista ilmeni. Lopulta aineistosta muodostui kaksi yläkäsitetä, joiden alle teemoiteltiin alateemoja. Taulukko 1 havainnollistaa muodostettuja teemoja ja niiden alateemoja.

Varhaiskasvattajien pienryhmäpedagogiikalle	perustelut	Pedagogiikkaan liittyvät tekijät
		Lapsen etuun liittyvät tekijät
		Aikuiseen liittyvät tekijät
		Lapsiryhmän hallintaan liittyvät tekijät
Varhaiskasvattajien pienryhmien jakotapoihin	perustelut	

TAULUKKO 1. Tutkimuksen kaksi pääteemaa ja niiden alateemat.

4 TUTKIMUSTULOKSET

Ensimmäisessä kappaleessa käsitellään varhaiskasvattajien perusteluja pienryhmäpedagogiikalle, ja siihen liittyviä aineistosta nousseita tekijöitä. Tämän jälkeen siirrytään tarkastelemaan varhaiskasvattajien esiin nostamia perusteluita pienryhmien jakamiseen liittyen.

4.1 *Varhaiskasvattajien perustelut pienryhmäpedagogiikalle*

Varhaiskasvattajat nostivat haastatteluissa esille monia pienryhmien hyötyihin ja pedagogisiin perusteluihin liittyviä ajatuksia, joista oli mahdollista muodostaa neljä alateemaa: pedagogiikkaan liittyvät tekijät, lapsen etuun liittyvät tekijät, aikuiseen liittyvät tekijät sekä lapsiryhmän hallintaan liittyvät tekijät.

4.1.1 Pedagogiikkaan liittyvät tekijät

Tutkimustulosten mukaan pienryhmien vastuukasvattajat vaihtuivat viikon tai kahden välein. Haastateltavat korostivat pienryhmissä vaihtuvan kasvattajan tärkeyttä, sillä näin varhaiskasvatuksen opettaja tuntee jokaisen lapsen kehitystason ja tavat, joilla lapsi oppii parhaiten sekä lapsen mielenkiinnon kohteet. Varhaiskasvatuksessa lapsi nähdään aktiivisena toimijana, ja lapsen mielenkiinnon kohteita, aiempaa kokemusta ja osaamista tuleekin käyttää perustana lapsen oppimiselle (Opetushallitus 2018, 21–22). Kasvattajat pitivät tärkeänä, että varhaiskasvatuksen opettajalla on mahdollisuus havainnoida jokaista lasta, ja tutustua jokaiseen yksilöön rauhassa. Tämä ei onnistu, mikäli kukin ryhmän kasvattajista on jatkuvasti saman pienryhmän kanssa.

”-- kun sä olit pelkästään Mustikoiden kanssa, ni emmä pystyny ihan täysin sanomaan, et jos mä oisin pitäny VASU-keskustelun, ni en ois pystyny sanoo, et mä tunnen lapsen. Nyt tiedän, et tunnen jokasen ja osaan sanoa mikä sen lapsen tarve on. Et mun mielestä, jos ei toimi kaikkien lasten kans, ei voi ottaa vastuuta koko ryhmästä” (haastateltava 5)

Varhaiskasvattajat siis kokivat kasvattajan vaihtumisen pienryhmissä opettajan pedagogiseksi vastuuksi ja velvollisuudeksi. Vaikka haastateltava 5 nosti esiin vaihtuvan kasvattajan positiivisena tekijänä, piti haastateltava 2 puolestaan vaihtuvuutta osittain kuormittavana tekijänä.

”-- se on tavallaan pakko sit, ku siin on se opettajan vastuu myös, et mä en tiedä yhtään heidän taitotasojaan, jos me ei vaihdeta. -- siin on ehkä haasteensa et ei aina välttämät tiiä, mitä toinen tekee ja mitä vaatii, ehkä enemmän tai vähemmän” (haastateltava 2)

Tästä voidaan päätellä, ettei kaikilla varhaiskasvattajilla ole yhteistä näkemystä siitä, pidetäänkö pienryhmien vaihtuvia kasvattajia ryhmän yhteisenä voimavarana vai kuormittavana tekijänä. Toisaalta koettiin koko ryhmän kannalta kannattavaksi, että jokainen työntekijä pääsi hyödyntämään vahvuuksiaan jokaisen lapsen kanssa, kun taas toisaalta vaihtuvuutta pidettiin rajoittavana tekijänä. Mikäli kasvattajilla oli erilainen käsitys yhteisistä toimintatavoista, kokivat he viikoittain vaihtamisen kielteisenä tekijänä.

Varhaiskasvatuksessa on saman ikäisiä lapsia, joista jokainen on eri kehityksen vaiheessa. Haastateltavat korostivat pienryhmien helpottavan tätä kehitystasojen erojen huomioimista ja jokaisen yksilöllisten tarpeiden tukemista.

”meil pystyy esimerkiks tos pukemises niit isompii auttamaan siinä, et ne oppii sitä pukemistaki, pystyy ohjaamaan niit enemmän. Ja on myös -- pystyny [ja] ehtiny vaatimaan.” (haastateltava 3)

Varsinkin alle 3-vuotiaiden ryhmässä koettiin tärkeäksi, että toiminnot ja siirtymiset suoritetaan pienryhmissä. Kasvattajat nostivat yhdeksi esimerkiksi pukemistilanteet eteisissä, jotka ovat usein pieniä ja yhdelle pienryhmälle sopivia. Lapset saivat varhaiskasvattajien mukaan enemmän yksilöllistä apua, ja heitä pystyttiin useammin kannustamaan pukeutumaan itse.

4.1.2 Lapsen etuun liittyvät tekijät

Varhaiskasvattajien puheesta ilmeni monia lapsen etuun liittyviä tekijöitä, joiden perusteella pienryhmissä toimiminen on välttämätöntä ja yleisesti käytössä oleva toimintatapa. Kaikkien haastateltavien puheesta pystyi päättämään pienryhmätoiminnan olevan heille itsestään selvä asia, jolla pystytään takaamaan jokaiselle rauha työskennellä ja toimia. Tätä perusteltiin esimerkiksi toiminnan

rauhallisuuden takaamisella ja melutason hallinnalla. Seuraavassa aineisto esimerkissä rauhallisuus yhdistetään lapsen ja aikuisen kykyyn keskittyä.

”Ja kyl on vaikee lapselt vaatii semmost keskittymist ja rauhottumista semmoses isos porukas, jos ei oikee itekkää pysty siihen. Et se on hirveen vaikee olla siin itsekkään, ni se on vaikeeta lapseltakaan vaatii.”
(haastateltava 2)

Tästä voidaan päätellä, että pienryhmien tarkoituksena on muun muassa antaa lapsille heidän ansaitsemansa työrauha. Haastateltavat kokivat myös lasten tarvitsevan rauhaa esimerkiksi leikkimiseen, oppimiseen ja ohjeisiin keskittymiseen.

Varhaiskasvattajat perustelivat pienryhmien käyttöä myös lasten yhteisöllisyyden näkökulmasta. Lapsille haluttiin tarjota mahdollisuus rauhallisiin leikkeihin, joiden kautta lapset voivat muodostaa omia ryhmiä, uusia sosiaalisia suhteita ja harjoitella niissä vaadittavia taitoja. Esimerkiksi leikki-taulu ja -parit koettiin lapsia yhteisöllistävänä tekijänä; lapsille tarjottiin aikuisjohtoisesti mahdollisuuksia leikkiä sellaisten lasten kanssa, jotka eivät välttämättä kuuluneet lapsen lähimpiin ystäviin. Näin varhaiskasvattajat loivat lapsille tilaisuuksia laajentaa vertaissuhdeverkostojaan. Haastateltavat pitivät tärkeänä, että jokainen lapsi löytäisi paikkansa ryhmässä, ja että jokainen oppisi toimimaan muiden lasten kanssa. Varsinkin lapset, jotka tarvitsivat tukea vertaisten kanssa toimimisessa, hyötyivät haastateltavien mukaan erityisesti pienryhmätoiminnasta.

”-- on ollu semmonen haastava lapsi, joka ei oo saanu semmosta tunnetta, et mulla on kaveri, ni se ollaan mun mielestä nyt saatu.”

Lasten ryhmäytymistä ja sosiaalisten taitojen kehityksen tukemista pidettiin siis tärkeänä. Lapselle haluttiin antaa mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin jokaisella oppimisen osa-alueella, niin myös ystävyysuhdetaidoissa. Haastateltavat korostivat myös riitelemisen, ristiriitojen ratkaisemisen ja sovinnon harjoittamista. Pienryhmillä nähtiin olevan näiden taitojen kehittymisessä merkittävä rooli.

Kasvattajat toivat esille pienryhmämuotoisen toiminnan tärkeyden myös yksittäisen lapsen huomioimisen kannalta. Ryhmäkokojen suurentuessa varhaiskasvattajilla on ryhmässään yhä useampi lapsi, johon on tutustuttava, jota

on havainnoitava ja jolle tulee tehdä henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Haastateltavat toivat esille pienryhmien välttämättömyyden myös siksi, että se tuo helpotusta lapseen tutustumisessa ja hänen kanssaan toimimisessa.

”Lapseenki tutustuminen siinä on paljon helpompaa, kun se ei kuuntelee niitä juttui.” (haastateltava 1)

Kasvattajat pitivät tärkeänä lasten erilaisten persoonien huomioimista. Tavoitteena oli luoda sellainen ympäristö, jossa jokainen lapsi koki voivansa näyttää omat persoonallisuuden piirteensä. Pienryhmien käytön seurauksena lasten koettiin myös olevan avoimempia ja rohkeampia sekä aikuisten että muiden lasten seurassa.

”-- ja mun mielestä ne lapsetki on niinku erilaisii tai uskaltautuu tulla esii paljo paremmin, jos on vaiks joku arempi.” (haastateltava 3)

”-- lapset uskaltaa olla pienryhmissä avoimempia ja tulee semmonen luottamussuhde.” (haastateltava 4)

Kasvattajien mielestä oli tärkeää kannustaa jokaista lasta näyttämään persoonallisuutensa, ja he arvelivat, että sopivan pienryhmän kanssa lapsi pääsee haastamaan ja kehittämään omia taitojaan. Varhaiskasvattajat pyrkivät luomaan jokaiselle lapselle ympäristön ja ilmapiirin, jossa lapsen oli turvallista olla oma itsensä. Ympäristön tarkoituksena oli myös tukea ja kannustaa lasta kehittämään omia taitojaan toimia vertaistensa kanssa.

Haastatteluista nousi pienryhmien pedagogisina perusteluina myös osallisuuden tukeminen. Osallisuuden toteutumisen koettiin olevan sidoksissa pienryhmätilanteisiin, jolloin haastateltavat kokivat lapsen osallistamisen ja osallistumisen onnistuvan parhaiten. Seuraavissa aineistoesimerkeissä kuvataan varhaiskasvattajien näkemyksiä siitä, mitä osallisuus heidän mielestään on.

”-- se lapsen tunne siitä osallisuudesta on se tärkein, ja se ei koe, että on tasapuolinen jäsen, ja siinä on niinku oma paikka siinä ryhmässä.” (haastateltava 5)

”Ehkä se on sitä lapsen kuuntelemista kans.” (haastateltava 4)

Haastateltavat luokittelivat myös lapsen eleet, ilmeet ja asennot osaksi osallisuutta. Varhaiskasvattajat totesivat niiden olevan keinoja, joiden avulla jopa ne lapset, joilla ei ollut yhteistä kieltä muiden lasten kanssa, pääsivät vaikuttamaan yhteisiin asioihin. Niiden huomioiminen ja huomaaminen koettiin välttämättömäksi osaksi osallisuuden toteutumista. Haastateltavat toivat kuitenkin esille lasten osallisuuden puutteen ryhmän toiminnan suunnittelussa. Vaikka lasten osallistumisen ryhmän yhteiseen toimintaan tiedostettiin olevan tärkeää, sen myönnettiin olevan liian vähäistä. Haastateltavat olivat kuitenkin pyrkineet lisäämään lasten osallistumista ja tekemään kaikesta toiminnasta enemmän lasten ideoista lähtöisin olevaa.

Lapsista lähtöisin olevat projektityöt ja yhteiset äänestykset nousivat esiin mahdollisuuksina tukea lapsen osallisuutta. Projektimuotoisen työskentelyn koettiin antavan jokaiselle mahdollisuuden ilmaista omia mielipiteitään ja ajatuksiaan. Kasvattajilla oli enemmän mahdollisuuksia ottaa kaikki lapset mukaan toiminnan suunnitteluun, kun toimittiin pienryhmissä. Erään kasvattajan kokemuksen mukaan pienryhmän nimen päättäminenkin oli tapa ottaa lapset mukaan toiminnan suunnitteluun.

”Pojat halus, et he on Dinoi ja tytöt halus, et he on Pupui, ja he ei kumpikaan antanu periks. Ni sit niist tuli Dinopupui. -- Et siel on selkeesti harjoteltu joustamista ja mikä on sun tai mun mielipide, ja mikä on tärkeätä.”

Haastateltavan mukaan lapset saivat harjoitella yhteisten päätösten tekemistä, toisen ja oman mielipiteiden kunnioittamista ja kuuntelemista sekä kompromissien tekemistä.

4.1.3 Aikuiseen liittyvät tekijät

Varhaiskasvattajien puheista nousi esiin myös monia tekijöitä, jotka liittyivät itse varhaiskasvattajiin. Haastateltavat kokivat tärkeäksi huolehtia sekä omasta että kollegan työhyvinvoinnista, sillä vaikka varhaiskasvatuksen tarkoitus onkin edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä, toimii se kuitenkin työpaikkana monelle kasvatusalan ammattilaiselle.

”-- siin on ne henkilökemiat. Et joku kokee et tää ryhmä on raskaampi, ku toinen, ni siin kohtaa ne sit saadaan ehkä tasasemmaks, ettei tuu semmosii

tilantei et jonkun lapsen persoonallisuus tai joku muu vaikuttaa siie koko ryhmän toimintaan.” (haastateltava 5)

”-- mä oon kokenu sen aika raskaaks, jos on ollu koko toimintakauden sama pienryhmä.” (haastateltava 4)

Haastatteluissa varhaiskasvattajat nostivat yhdeksi tärkeäksi asiaksi pienryhmien vaihtumisen. Varhaiskasvattajat kertoivat vaihtelevansa pienryhmiä viikon tai kahden välein, riippuen siitä, miten he ovat kasvattajatiimissään asiasta sopineet. Näin haastateltavat kokivat, ettei yksi ryhmä kuormita yhtä aikuista koko ajan, vaan kaikki kasvattajat toimivat jokaisen pienryhmän kanssa.

Varhaiskasvattajat kertoivat haastatteluissa myös pienryhmätöiden haasteista. Jokaisella kasvattajalla on oma persoonallisuutensa, joka heijastuu usein käytettyihin toimintatapoihin. Toisinaan eriävistä mielipiteistä ja tavoista toimia koettiin aiheutuvan ristiriitaa varhaiskasvattajien välille, mikäli niistä ei sovita yhteisiä käytäntöjä.

”-- se toimii hyvin, jos molemmil on samat pelisäännöt, mut jos sä joudut joka viikko alottaa alusta jonku kans, mitä sä oot sen kans tahkonu, ja sit toinen on tieks päästäny läpi et 'ei tarte tehdä'.” (haastateltava 1)

Tästä voidaan siis päätellä, että avoin keskustelu ryhmän kasvattajien kesken on suuri osa pienryhmätöskentelyä. Varhaiskasvattajat kokivat haasteeksi, ettei aina tiedä, mitä toinen vaatii ryhmän lapsilta.

4.1.4 Lapsiryhmän hallintaan liittyvät tekijät

Varhaiskasvattajien puheesta nousi esiin hallintaan ja työturvallisuuteen liittyviä asioita, jotka tekivät pienryhmämuotoisesta toiminnasta tärkeää. Jokainen haastateltava mainitsi toiminnan olevan rauhallisempaa pienryhmissä, sillä lapsia ja aikuisia on vähemmän. Tällöin tarvetta puhua samaan aikaan toisen kanssa ei välttämättä synny niin helposti, jolloin myös melutaso pysyy matalana. Kasvattajat nostivat esille, että jokaisen terveyden ja turvallisuuden kannalta varhaiskasvatuksessa on tärkeää, ettei melutaso pääse kohoamaan liian korkeaksi. Mikäli taustamelu on hiljaisempaa, kasvattajan ei tarvitse korottaa ääntään puhuakseen lapsille, jolloin äänihuulet säästyvät liialta rasitukselta.

Kasvattajien puheesta myös esiin noussut ryhmän hallintaan liittyvä tekijä oli pienryhmätöiden hallittavuus. Suuret lapsiryhmät ovat haastavampia

esimerkiksi siirtymätilanteissa tai pukemistilanteissa, jolloin varhaiskasvattajan huomion on suuntauduttava moneen suuntaan. Pienemmät ryhmät luovat haastateltavien mukaan turvallisuutta sekä aikuiselle että lapselle, kun yhdellä työntekijällä on lapsia vähemmän hallittavana.

4.2 *Varhaiskasvattajien perustelut pienryhmien jakamiseen*

Varhaiskasvattajat kertoivat ottaneensa monia eri näkökulmia huomioon jakaessaan lapsia pienryhmiin. Kasvattajien puheesta aiemmin mainitut kuulumisen tunteeseen liittyvät tekijät lomittuivat myös pienryhmien jakoperusteisiin. Lasten sosiaaliset suhteet ja toimeentuleminen muiden lasten kanssa koettiin tärkeäksi tekijäksi.

”No me alotettiin sil, et ketä ei voi olla samas pienryhmäs, et ne muutamat jaettiin erikseen, ja sit heille kavereita siihen. -- et ei vaan onnistu yhdesolo heil.” (haastateltava 1)

”-- vähän sen mukaan, että mitä lapsi haluaa ja kenen kanssa se tulee toimeen.” (haastateltava 2)

Varhaiskasvattajien puheesta voi siis päätellä, että kasvattajat halusivat luoda jokaiselle lapselle mahdollisuuden rauhalliseen oppimiseen ja toimimiseen. Lasten sosiaalisten suhteiden kehittyminen nähtiin tärkeänä, ja jokaiselle lapselle haluttiin tarjota kaveritaitoja kehittävä pienryhmä. Lapsille, joilla oli hankaluuksia sosiaalisten suhteiden kanssa, tarjottiin sellainen pienryhmä, jossa myös heidän oli mahdollista kehittää taitojaan turvallisessa ilmapiirissä.

Lasten jakaminen ryhmiin sosiaalisten suhteiden perusteella nähtiin kuitenkin myös kasvattajien omaan jaksamiseen liittyvänä tekijänä – ei pelkästään lasten etuna. Molemmista haastatteluista nousi vahvasti kasvattajien oma jaksaminen ja sen perusteella tehdyt jaot. Haastaviksi koetut lapset oli jaettu tasaisesti jokaiseen pienryhmään, ja siihen ympärille kerätty jokaista lasta hyödyttävä ja kehittävä ryhmä.

”-- sit taas ettei oo montaa semmost pariskuntaa, mitkä sit vie energiat, et nyt on jokases pienryhmäs yks niinku haastavampi pari, mikä vaatii leikinohjausta ja enemmän apuu siirtymätilanteis --.” (haastateltava 5)

Kasvatusalan ammattilaiset pyrkivät pitämään myös toistensa työhyvinvoinnista huolta muodostamalla jokaisesta pienryhmästä tasapuolisen

Toinen kasvattajien puheista noussut jakoperustelu olivat lasten taitotasot. Varhaiskasvattajat pyrkivät luomaan pienryhmistä sellaisia, että ne sekä tukivat lasten taitoja että haastoivat heitä kehittämään taitojaan, esimerkiksi useasti esiin nousseita sosiaalsiin suhteisiin liittyviä taitoja.

”-- millä tavoin lapset saa parhaiten tukea ja mikä tukee heidän oppimista siinä pienryhmässä.” (haastateltava 4)

”-- jokasella kaveri ja semmone kehittävä porukka, et siin on osa haastavampii ja osa taitavampii.” (haastateltava 5)

Pienryhmistä haluttiin siis tehdä mahdollisimman kehittäviä jokaiselle lapselle. Lasten ajateltiin oppivan toisilta lapsilta arvokkaita taitoja, joita liian homogeeninen ryhmä ei tarjoaisi. Persoonaltaan arempien lasten ajateltiin oppivan pitämään puoliaan paremmin, jos ryhmätoverina olisi rohkeampi ja avoimempi lapsi. Kasvattajien puheesta pystyi myös päättelemään, että vertaisoppimista pidettiin lähes yhtä tärkeänä kuin aikuisjohtoista oppimista.

Varhaiskasvattajat halusivat luoda pienille lapsille mahdollisimman pysyvät ja toistuvat rutiinit, vakituisia vertaissuhteita ja mahdollisuuden stressittömään oppimiseen. Haastateltavat pitivät tärkeänä lasten omatoimisuuden tukemista. Aina samanlaisina toistuvat rutiinit antavat lapsille tilaa toimia itsenäisesti; näin heillä on tiedossa, mitä seuraavaksi tapahtuu.

Suurimmalla osalla haastateltavista pienryhmät vaihtelivat toiminnan tai päivän mukaan. Päiväkodin vanhimpien lasten ryhmässä vaihtelua oli eniten. Lapset oli jaettu kolmeen tasavertaiseen pienryhmään, jossa jokaisella lapsella oli mahdollisuus vertaisoppimiseen, mutta tiettyinä päivinä pienryhmät vaihtuivat iän mukaan. Esikouluun siirtyvät toimivat kaksi päivää viikossa omassa ryhmässään, jolloin ryhmän vanhimmat lapset tekivät heille suunniteltuja tehtäviä ja harjoittelivat esikoulussa tarvittavia taitoja. Näinä päivinä ryhmän nelivuotiaat olivat taas omissa pienryhmissään, ja harjoittelivat heidän taitotasolleen suunniteltuja tehtäviä. Ryhmän kasvattajat kokivat tämän toimivaksi ja lasten edun mukaiseksi.

Toinen 3–4-vuotiaista lapsista koostuva ryhmä oli jaettu sosiaalisten suhteiden perusteella, mutta kerran viikossa ryhmällä oli päivä, jolloin lapset jaettiin taitotasojen mukaan kahteen pienryhmään.

”Meil on niinku ne ääripääät niin selkeet, et sen takii se on tommosis tunnetaitojutuis hyvä jakaa.” (haastateltava 1)

Haastateltava toi ilmi taitotason mukaan jakamisen myönteisen puolen: lapset saivat toimia ja oppia erilaisissa ryhmissä tehden tehtäviä, joiden teko ei välttämättä onnistuisi sosiaalisten suhteiden perusteella tehdyissä ryhmissä. Kasvattaja totesi myös, ettei se hyödyttäisi myöskään niitä lapsia, joille tehtävät olisivat liian haastavia, sillä lapsi vain turhautuisi huomattessaan tehtävien olevan liian vaikeita.

Vaihtuvat pienryhmät nähtiin merkittävänä osana myös yhteishengen muodostumista. Pienryhmien rakenteiden vaihtumisen myötä koettiin myös niiden lasten tulevan toisilleen tutuiksi, jotka eivät kuulu samaan pienryhmään keskenään. Kasvattajat keskustelivat kiinteiden pienryhmien vaikutuksesta lasten ryhmäytymiselle ja ystävyysuhteiden muodostumiselle. Haastatteluista nousi esiin myös kysymyksiä, joita kasvattajat pohtivat: tutustuvatko lapset kunnolla toisiinsa, mikäli pienryhmät pysyvät toiminnasta ja päivästä toiseen samana, ja ryhmät ulkoilevat eri aikaan. Ryhmän jokaisen kasvattajan tuntemisen koettiin vaikuttavan myös edistävästi yhteisöllisyyden ja kuulumisen tunteen kehityksessä.

”-- ehkä se et me joku toimitaan kaikkien ryhmien kans, et jos sä toimit aina yhden ryhmän kans ja mä aina yhden, ni silloin ne toimit pelkästään sun kans, mut nää ei tee sitä.” (haastateltava 5)

Mikäli varhaiskasvattajat toimisivat vain yhden pienryhmän kanssa, jäisi luottamussuhde ja aito tutustuminen muiden lasten kanssa riittämättömäksi. Varhaiskasvattajat kokivat, että vaihtuva kasvattaja vahvistaa lasten yhteisöllisyyttä, kun myös jokainen ryhmän varhaiskasvattaja on tuttu.

Yhteisöllisyyttä ja kuulumisen tunnetta tukevinä keinoina nähtiin myös koko ryhmän kesken yhdessä toimiminen. Kasvattajien puheesta pystyi kuitenkin päättelemään, että joissakin ryhmissä toiminta kaikkien pienryhmien kanssa rajoittui yhdessä syömiseen, nukkumiseen ja yhtenä päivänä viikossa ulkoilemiseen. Muina päivinä pienryhmät ulkoilivat eri aikaan. Retkeily tapahtui yhtä ryhmää lukuun ottamatta pienryhmittäin, jolloin lapset eivät saaneet yhteisiä kokemuksia päiväkodin ulkopuolella liikkumisesta. Ainoastaan kaikkien ryhmien yhteisen lauluhetken jokainen haastateltava nosti esille koko päiväkotia yhteisöllistävänä tekijänä.

5 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää millaisia perusteluita varhaiskasvattajat tuottavat puheellaan pienryhmäpedagogiikalle ja sen käytännöille. Tutkimuksessa haluttiin selvittää tämän lisäksi, miten varhaiskasvattajat ovat jakaneet pienryhmiä, ja millaisia perusteluita jaoille on ollut. Tutkimuksessa pyrittiin selvittämään, millaisia keinoja varhaiskasvattajilla on edistää lasten kuulumisen tunnetta ja yhteisöllisyyttä pienryhmätoiminnan ohella. Luvussa käsitellään ensin tulosten pohdintaa ja niistä tehtyjä johtopäätöksiä. Sen jälkeen siirrytään tarkastelemaan tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä. Lopuksi pohditaan jatkotutkimusaiheita.

5.1 Tulosten pohdinta ja johtopäätökset

Aineistosta nousi esiin kaksi pääteemaa: varhaiskasvattajien perustelut pienryhmäpedagogiikalle ja pienryhmien jakamiseen. Näiden avulla saatiin vastauksia tämän tutkimuksen tutkimuskysymyksiin. Varhaiskasvattajat pohtivat tutkimustulosten mukaan pienryhmäpedagogiikan hyödyllisyyttä monesta eri näkökulmasta.

Esimerkiksi varhaiskasvatuksen opettajan pedagogisen vastuun kannalta pienryhmissä vaihtuva aikuinen nähtiin välttämättömänä, vaikka se myös jakoi kasvattajien mielipiteitä. Toisaalta pienryhmien välillä vaihtuvat varhaiskasvattajat koettiin tarpeelliseksi ja toisaalta kuormittavaksi tekijäksi. Jos yhden pienryhmän kanssa toimii aina sama kasvattaja, ryhmän opettaja ei voi ottaa pedagogista vastuuta kaikista lapsista. Varhaiskasvatuksen opettajan velvollisuutena on suunnitella ryhmän toimintaa niin, että se tukee jokaisen lapsen yksilöllistä kehitystä ja antaa mahdollisuuden haastaa omia taitojaan. Tämä ei toteudu, jos opettaja toimii vain yhden pienryhmän kanssa. Myös aiemmissa tutkimuksissa on pohdittu onko oikein, että vain yksi pienryhmä saa ”vahvan pedagogisen koulutuksen saaneiden opettajien ohjausta” (Raittila 2013,

79). Vaihtuvuus nähtiin kuitenkin myös kielteisenä velvollisuutena. Mikäli kasvattajien välillä ei ollut avointa keskustelua yhteisistä pelisäännöistä ja toimintatavoista, varhaiskasvattajat kokivat joutuvansa ”aloittamaan alusta” joidenkin lasten kanssa joka viikko. Tästä voidaankin päätellä kasvattajien keskeisen vuorovaikutuksen olevan tärkeä osa ryhmän toimimista - sekä aikuisten että lasten kannalta. Varhaiskasvattajien kommunikoidessa keskenään varmistetaan, että jokainen osaa kunnioittaa toisen työtä ja ammattitaitoa. Toisaalta varhaiskasvattaja oppii tuntemaan lapsen vielä syvemmin, mikäli toimii aina vain tietyn pienryhmän kanssa. Lapselle tulisi tarjota mahdollisuus pysyviin ja vahvoihin ihmissuhteisiin, mutta varhaiskasvatuksen opettajia velvoittaa jokaisen lapsen vahvuuksien, tuentarpeiden ja tavoitteiden tunteminen. Tässä on siis monta puolta, joiden painottuminen jää varhaiskasvatuksen ammattilaisten ratkaistavaksi. Painotetaanko ryhmän toiminnassa lasten pysyvien ihmissuhteiden vahvistusta, vai koetaanko opettajan pedagogisen koulutuksen hyödyntäminen jokaisen lapsen kohdalla tärkeämmäksi?

Pienryhmämuotoista toimintaa pidettiin lapsiin tutustumisen kannalta tärkeänä, mikä tukee aiempaa tutkimustulosta, jonka mukaan vähempi lapsimäärä mahdollistaa lapsiin syvemmin tutustumisen (kts. esim. Raittila 2013). Tästä voidaan päätellä kasvattajien arvostavan kahdenkeskeisen ajan mahdollistamista, sekä pitävän tärkeänä lapsen henkilökohtaisesti tutustumista ja lapsen aitoa tuntemista. Myös Raittila (2013, 79–80) ja Turja (2017, 40) ovat kirjoittaneet varhaiskasvatuksen tavoitteena olevan lapsen yksilöllinen huomiointi, ja sitä kautta pyrkimys lapsilähtöiseen toimintaan. Vaikka tutkimukseen osallistuneet varhaiskasvattajat kokivat toimintansa liian aikuislähtöisiksi, pyrkivät he muuttamaan toimintaansa yhä enemmän lapsista lähtöisin olevaksi. Itsereflektio on tärkeä osa varhaiskasvattajan työtä, sillä sen avulla on mahdollista arvioida omaa toimintaansa.

Tutkimuksen tulosten perusteella kasvattajat arvostavat lasten aitoa kohtaamista, joka on haastavaa lapsilukumäärän ollessa suuri. On siis lapsen etu, että ryhmiä jaetaan pienempiin osiin. Tällöin jokaiselle lapselle annetaan mahdollisuus saada yksilöllisempää huomiota, hoitoa, kasvatusta ja opetusta. Näin varmistetaan myös tuentarpeiden havaitseminen tarpeeksi ajoissa, jolloin lapselle mahdollistetaan apu ja hän saa tarvitsemaansa tukea uusien asioiden oppimisessa.

Haastateltavat nostivat esiin myös pienryhmien roolin lasten oppimisessa ja sen tukemisessa. Pienryhmien koettiin rauhoittavan oppimistilanteita, mutta ne yksistään eivät takaa lasten keskittymistä, vaan myös ympäristön tulee olla rauhallinen. Aiempien tutkimusten mukaan oppimisympäristöllä onkin merkittävä rooli lasten oppimisella ja kehityksellä (Repo ym. 2018). Varhaiskasvattajan tuleekin pohtia tarkoin, millaisia asioita vaatii ja odottaa lapselta, ja onko oppimisympäristö näihin odotuksiin soveltuva. Usein tyydytään komentamaan lasta, mikäli tämän huomio kiinnittyy ympärillä leikkiviin ryhmätovereihin kynäharjoituksen sijaan. Varhaiskasvattaja aina ei muista asettua lapsen asemaan, ja pohtia, onko ympäristö tarpeeksi rauhallinen lapsen oppimiselle.

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten varhaiskasvattajat ottavat huomioon lasten yhteisöllisyyden ja ryhmään kuulumisen toimiessaan pienryhmissä. Tuloksista nousi esiin varhaiskasvattajien käytössä olevia tapoja tukea lasten yhteisöllisyyttä ja kuulumisen tunnetta, ja yhtenä keinona pidettiin esimerkiksi aikuisjohtoisesti suoritettavaa leikkiparien valitsemista ryhmän leikkitauluun. Sen on todettu myös aiemmissa tutkimuksissa olevan aikuisten tapa osallistua lasten välisen yhteenkuulumisen tunteen tukemiseen (Viljamaa, Estola, Juutinen & Puroila 2017, 16). Mikäli lapsi saa itse valita leikkiseuransa, valitsee hän usein kaverikseen sellaisen lapsen, jonka kanssa on jo ystäväystynyt, ja jonka kanssa hänellä on yhteisiä kiinnostuksen kohteita. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa veloitetaan kunnioittamaan lasten välisiä ystävyysuhteita, mutta myös tukemaan sekä lasten yhteistyötaitoja että edellytyksiä toimia vertaisryhmässä (Opetushallitus 2018, 16, 30), ja tämän toteutumiseksi lapsia tulisi ohjata erilaisiin vuorovaikutustilanteisiin. Tällaisia tilanteita ei välttämättä synny lähimmän ystävän kanssa, sillä ystävyysuhteen muodostaneilla lapsilla on usein omat muokkautuneet tapansa leikkiä ja toimia yhdessä.

Varhaiskasvattajat kokivat lasten osallisuuden toteutumisen vaihtelevasti. Toisaalta ajateltiin lasten osallistuvan ja kokevan vaikuttavansa koko ryhmän toiminnan suunnitteluun ja arviointiin, mutta varhaiskasvattajat totesivat myös lasten osallistumisen ryhmän toiminnan suunnitteluun olevan liian vähäistä. Lapsilähtöisyyden on todettu olevan olennainen osa lasten osallisuutta ja sen kokemista; jos toiminta on aikuisista lähtöisin olevaa ja tarkasti suunniteltua sekä aikataulutettua, jää lasten ideoille ja ajatuksille vähän tilaa (Rosqvist ym. 2019,

193). Tarkasti ennalta suunnitellut toiminnot ja päivät tuovat toki varsinkin aloittelevalle varhaiskasvattajalle varmuutta ja hallinnan tunnetta, mutta tällöin on haastavaa tarjota lapselle mahdollisuutta harjoitella osallistumista yhteisiin päätöksentekoihin.

Tutkimuksessa tarkoituksena oli selvittää myös varhaiskasvattajien käytössä olevia tapoja jakaa ryhmän lapset pienempiin ryhmiin. Tutkimustuloksista ei ilmennyt yhtä selkää tapaa, vaan kuten aiemmissakin tutkimuksissa on todettu, tavat jakaa lapset pienempiin ryhmiin vaihtelevat paikallisella tasolla (kts. esim. Raittila 2013, 78–79; Repo ym. 2018). Yllättävää kuitenkin oli, kuinka paljon varhaiskasvattajat perustelivat pienryhmien jakamista oman jaksamisensa ja työhyvinvointinsa kannalta. Myös lasten etuihin viittaavia perusteluja nousi esiin, kuitenkin vähemmän, kuin kasvattajien puhetta omaan työhyvinvointiinsa liittyen. Tästä voidaan siis päätellä varhaiskasvattajan työn olevan kuormittavaa, jota pyritään monin eri keinoin keventämään ja tekemään tasapuoliseksi kaikille. Kasvattajien on pidettävä huoli myös omasta jaksamisestaan, jotta voivat toteuttaa laadukasta varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvattajat pohtivat paljon myös ryhmän hallintaan liittyvistä tekijöistä, jotka vaikuttivat pienryhmien käytön perusteluihin. Tuloksista on mahdollista päätellä varhaiskasvattajien toimivan mieluummin pienemmissä ryhmissä, kuin ohjaavan yhteisiä toimintoja koko ryhmälle. Varhaiskasvattajan tulisi kuitenkin pystyä hallitsemaan myös koko lapsiryhmää kerrallaan. Voidaankin pohtia kokevatko varhaiskasvattajat tilanteet, joissa yhden varhaiskasvattajan tulee esimerkiksi iltapäivällä siirtyä suuren lapsimäärän kanssa ulos, liian stressaavina tai haastavina.

5.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tätä tutkimusta tehtäessä noudatettiin jokaisessa vaiheessa tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK 2012) asettamaa hyvää tieteellistä käytäntöä. Ohjeen mukaan yksi keskeisimmistä lähtökohdista on tarkkuus ja huolellisuus koskien koko tutkimuksen tekovaihetta, aina aiheen valinnasta tulosten analysointiin ja pohdintaan (TENK 2012). Myös toisten tutkijoiden työn asianmukainen merkitseminen kuuluu hyvään tieteelliseen käytäntöön, jota myös tässä tutkimuksessa on noudatettu (Kuula 2011). Lähteiden merkitsemisessä on

käytetty huolellisuutta, jotta kukin tutkija saa ansaitsemansa kunnioituksen omasta työstään. Tämän tutkimuksen aineisto kerättiin varsinaissuomalaisesta yksityisestä päiväkodista haastattelulla. Haastattelua varten tutkittavilta ei tarvittu henkilökohtaisia tai arkaluontoisia tietoja, joiden perusteella haastateltavia voitaisiin tunnistaa. Tutkittavien anonymiteetti säilytettiin koko tutkimuksen ajan, ja aineistoa käsiteltiin huolellisesti tutkittavien nimettömyyden säilyttämiseksi. Tutkimukseen osallistuvan päiväkodin ollessa yksityinen, ei varsinaissuomalaiselta kunnalta tarvinnut anoa tutkimuslupaa.

Ennen haastattelun alkua tutkittaville kerrattiin vielä heidän oikeutensa. Haastateltavilla oli tutkimuksen jokaisessa vaiheessa mahdollisuus keskeyttää tutkimukseen osallistuminen, jolloin tutkittavilta saatuja aineistoja ei olisi käytetty aineiston analysoinnissa. Haastateltavat olivat mukana tutkimuksen teossa täysin vapaaehtoisesti ja tämän lisäksi jokaiselta tutkittavalta kerättiin erillinen suostumuslomake, jossa haastateltava ilmaisi vapaaehtoisuutensa osallistua tutkimukseen. Tutkimusta tehtäessä haastateltavien itsemääräämisoikeudesta pidettiin huolta, joka ilmenee tieteellisessä tutkimuksessa usein tutkittavan vapaaehtoisuutena osallistua tutkimukseen (Kuula 2011).

Haastatteluun osallistuville lähetettiin sähköpostilla runko tulevasta haastattelusta. Haastattelurungossa oli kirjattu ylös teemat, joista haastattelussa tultaisiin keskustelemaan – näin osallistujilla oli mahdollisuus valmistautua etukäteen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73). Tutkittaville tiedotettiin saatekirjeessä tutkittavien oikeuksista, mihin tarkoitukseen aineisto kerätään ja miten sitä käsitellään haastatteluiden jälkeen. Haastattelut siirrettiin niiden keräämisen jälkeen salasanan ja käyttäjätunnuksen vaativaan palveluun. Myös aineistonanalyysivaiheessa noudatettiin erityistä huolellisuutta, merkiten ylös kaikki analyysin vaiheet.

Tutkimuksen tuloksiin on mahdollisesti vaikuttanut tutkijan suhde haastateltaviin, heidän tuntiessa toisensa entuudestaan. Tutkija tiedosti, että haastateltavien tuttuus saattaa aiheuttaa haasteita. Haastattelua tehtäessä haastattelija kuitenkin pyrki pitämään haastattelutilanteen asianmukaisena ja tarkastella tutkimustuloksia objektiivisesti, kuin keneltä tahansa saatua aineistoa. Näistä huolimatta haastattelutilanne oli todennäköisesti haastateltaville hieman rennompia, ja jännittävää tilannetta helpotti haastattelijan tuttuus. Näin myös saadut vastaukset olivat mahdollisesti erilaiset, kuin mitä täysin vieraan

haastattelijan kanssa olisi saatu. Kuten Hirsjärvi ja Hurme (2010, 189) mainitsevat, haastatteluiden tulos on aina haastateltavien ja haastattelijan yhteisesti aikaan saama tuotos. Siksi tutkijan tuttuus haastateltaville on mahdollisesti vaikuttanut heidän tapaansa vastata. Myöskään täysin objektiivinen tulosten arviointi ei laadullista tutkimusta tehtäessä ole mahdollista – tutkijan omalla kokemustustalla ja näkemyksillä ilmiöstä on aina vaikutusta tutkimuksen muodostukseen. Tuloksia tulkittaessa kaikki näkemykset ovat sidoksissa tutkijaan; toinen tutkija saattaisi tulkita eri tavalla tuloksia. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Tutkimuksen tulokset olisivat luultavasti olleet erilaiset, jos haastateltavat olisivat olleet toisesta päiväkodista tai maakunnasta.

5.3 *Jatkotutkimusehdotuksia*

Tutkimukseen osallistui varhaiskasvattajia samasta varhaiskasvatuksen yksiköstä, jolloin he jakoivat yhteisiä toimintakulttuuriin liittyviä tapoja. Jatkotutkimukseen voisi ottaa mukaan useamman päiväkodin, sekä julkisen että yksityisen sektorin päiväkoteja. Tällöin toimintakulttuurit olisivat luultavasti erilaiset ja yksiköissä painottuisi mahdollisesti erilaiset asiat. Näin tutkimukseen saataisiin lisää näkökulmia, ja tekijöitä, jotka vaikuttaisivat varhaiskasvattajien vastauksiin.

Lasten näkökulman huomioiminen tutkimuksessa antaisi tutkimuksen aiheelle erilaisen lähtökohdan. Lasten näkemykset esimerkiksi pienryhmien muodostuksesta saattavat olla erilaiset, kuin aikuisten. Tätä olisikin mielenkiintoista ja jopa tärkeää tutkia. Lapsia pyritään tuomaan yhä enemmän mukaan toiminnan suunnitteluun, joten miksi heitä ei otettaisi mukaan myös toiminnan ja tehtyjen valintojen arviointiin? Tutkimuksesta saataisiin arvokasta tietoa siitä, millaisina lapset näkevät aikuisten tekemät ratkaisut, jotka vaikuttavat olennaisesti lasten päivittäiseen arkeen.

Tässä tutkimuksessa oli tarkoituksena selvittää varhaiskasvattajien perusteluita pienryhmäpedagogiikalle, ja millaisia erilaisia tapoja heillä on jakaa lapset pienryhmiin. Aineistosta kuitenkin nousi esiin huomattava määrä varhaiskasvattajien perusteluita, jotka kohdistuivat enemmänkin heidän omaan jaksamiseensa ja työhyvinvointiinsa, kuin lasten etuun, ja siihen mistä lapsi hyötyy. Tästä voidaan päätellä varhaiskasvattajien olevan mahdollisesti jopa

huolissaan omasta työkyvystään. Olisikin mielenkiintoista tutkia varhaiskasvattajien kokemusta työnsä kuormittavuudesta, palkitsevuudesta sekä siitä, mikä heitä motivoi tekemään mahdollisesti raskaaksikin kokemaansa työtä.

6 LÄHTEET

- Brotherus, A. & Kangas, J. 2018. Leikkiympäristön haasteet ja rajoitukset lasten osallisuudelle. Teoksessa Kangas, J., Vlasov, J., Fonsén, E. & Heikka, J. (toim.) Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa 2. Suunnittelu, toteuttaminen ja kehittäminen. Tampere: Suomen varhaiskasvatus ry, 20–34.
- Helenius, A. & Lummelahti, L. 2018. Varhaiskasvatus. Perusteita. Helsinki: BoD – Books on Demand.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press Oy Yliopistokustannus.
- Hänninen, M. 2001. Pienten lasten konfliktit. Teoksessa Helenius, A., Karila, K., Munter, H., Mäntynen, P. & Siren-Tiusanen, H. Pienet päivähoidossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Helsinki: WSOY, 117–132.
- Juutinen, J. 2015. Lasten yhteenkuuluvuuden rakentuminen päiväkotiarjen pienissä kertomuksissa. Varhaiskasvatuksen Tiedelehti — JECER. 4 (2), 159–179. (Viitattu) 10.4.2020. Luettavissa: <https://jecer.org/fi>
- Kangas, J., Venninen, T. & Ojala, M. 2016. Educators' perceptions of facilitating children's participation in early childhood education. *Australasian Journal of Early Childhood*. 41 (2), 85–94. (Viitattu) 18.2.2020. Luettavissa: doi:10.1177/183693911604100212.
- Kernan, M. 2010. Space and place as a source of belonging and participation in urban environments: considering the role of early childhood education and care settings. *European Early Childhood Education Research Journal*. 18 (2), 199–213. (Viitattu) 18.2.2020. Luettavissa: doi:10.1080/13502931003784420.
- Koivula, M. & Eerola-Pennanen, P. 2017. Yhteisöllisyys ja yksilöllisyys. Teoksessa Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.)

- Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino, 249–264.
- Koivula, M. 2017. Lasten vertaisoppiminen päiväkodissa. Teoksessa Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.) Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino, 265–282.
- Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino. (Viitattu) 24.3.2020. Luettavissa: <https://www.ellibslibrary.com/collection>
- Laki lasten päivähoitosta 36/1973. (Viitattu) 20.3.2020. Luettavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1973/19730036>
- Lehtinen, A-R. 2009. Lasten toiminta, toimintaresurssit ja toimijuus päiväkotiympäristössä. Teoksessa Alanen, L. & Karila, K. (toim.) Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino, 89–114.
- Leinonen, J. 2014. Pedagogisia näkökulmia lasten osallisuuden tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Elo, J., Fonsén, E., Heikka, J. & Leinonen, J. (toim.) Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Tampere: Suomen Varhaiskasvatus ry, 16–39.
- Mäkinen, M. 2017. Minä olen ja kuulun! Lapsen identiteetin tukeminen. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus, 96–108.
- Pihlainen, K., Reunamo, J. & Kärnä, E. 2019. Lapset varhaiskasvatuksen arvioijina – Lasten mukavina pitämät asiat päiväkodissa ja perhepäivähoitossa. Varhaiskasvatuksen Tiedelehti — JECER 8(1), 121–142. (Viitattu) 12.4.2020. Luettavissa: <http://jecer.org/fi>
- Rautamies, E., Koivula, M. & Vähäsantanen, K. 2018. Lastentarhanopettaja lasten autonomian tukijana varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen Tiedelehti — JECER 7(1), 53–75. (Viitattu) 12.4.2020. Luettavissa: <http://jecer.org/fi>
- Repo, L., Paananen, M., Mattila, V., Lerkkänen, M-K., Eskelinen, M., Gammalgård, L., Ulvinen, J., Hjelt, H. & Marjanen, J. 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden 2016 toimeenpanon arviointi – Varhaiskasvatussuunnitelmien käyttöönotto ja sisällöt. (Viitattu) 15.4.2020. Luettavissa:

https://karvi.fi/app/uploads/2018/08/Varhaiskasvatussuunnitelman-toimeenpanon-arviointi_2018.pdf

- Rissanen, R. 2006. Fenomenografia. Luku 5.1. kokonaisuudesta Puusniekka, A. & Saaranen-Kauppinen, A. 2006. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. (Viitattu) 28.2.2020. Luettavissa: <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus>.
- Rosqvist, L., Kokko, M., Kinos, J., Robertson, L., Pukk, M. & Barbour, N. 2019. Lapsilähtöinen pedagogiikka varhaiskasvattajien kanssa konstruotuna. Varhaiskasvatuksen Tiedelehti — JECER 8(1), 192–214. (Viitattu) 13.4.2020. Luettavissa: <http://jecer.org/fi>
- Roos, P. 2014. Päiväkodin arki lasten kertomana. Teoksessa Heikka, J., Fonsén, E., Elo, J. & Leinonen, J. (toim.) Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Tampere: Suomen Varhaiskasvatus ry, 41–55.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2005. Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.
- Ruusuvuori, J. 2010. Litteroijan muistilista. Teoksessa Ruusuvuori, J. Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 424–431.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkójulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. (Viitattu) 28.2.2020. Luettavissa: <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Turja, L. & Vuorisalo, M. 2017. Lasten oikeudet, toimijuus ja osallisuus oppimisessa. Teoksessa Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.) Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino, 36–55.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK). 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. (Viitattu) 14.3.2020. Luettavissa: <https://www.tenk.fi/>
- Varhaiskasvatuslaki 540/2018. (Viitattu) 27.2.2020. Luettavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

- Opetushallitus. 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2018:3A. Helsinki: Opetushallitus. (Viitattu) 20.2.2020. Luettavissa: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf
- Viljamaa, E., Estola, E., Juutinen, J. & Puroila, A-M. 2017. Patjakasan kutsu – yhteen tulemisia ja erilleen vetäytymisiä päiväkodissa. Varhaiskasvatuksen Tiedelehti — JECER 6(1), 2–21. (Viitattu) 12.4.2020. Luettavissa: <http://jecer.org/fi>
- Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991. (Viitattu) 10.3.2020. Luettavissa: https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2

Haastattelukysymykset

Osallisuus ja pienryhmien jakaminen:

- Mitä teidän mielestänne pienryhmätoiminta on?
- Minkälaisia kokemuksia teillä on pienryhmätyöskentelystä?
- Minkälaiset tavat olette kokeneet hyviksi tavoiksi toimia pienryhmissä?
Miksi?
- Miten te olette muodostaneet pienryhmiä?
 - * miksi juuri näin?
 - * Mitä hyötyjä/haittoja siitä on ollut?
- Onko pienryhmät aina samat vai muuttuvatko ne? Miksi?
- Entä onko yhden pienryhmän kanssa aina sama aikuinen? Perusteluita, hyötyjä ja haittoja.
- Onko teidän pienryhmillänne nimet? Kuka ne on päättänyt?
- Ajatuksia siitä, mitä pienryhmätoiminta on antanut lapsille? Entä aikuisille?
- Mitä teille tarkoittaa lapsen osallisuus?
- Kertokaa esimerkkejä ryhmänne lasten osallistamisesta
 - * onko nämä tilanteet sidoksissa pienryhmätilanteisiin?
- Millaisiin asioihin teidän ryhmässänne lapset saavat vaikuttaa?
- Millaisissa tilanteissa lasten kuuleminen onnistuu kaikista parhaiten?
 - * Entä heikoimmin?

Kuulumisen tunne:

- Mitä teidän mielestänne tarkoitetaan lapsen kuulumisen tunteella?
- Miten teillä varmistetaan lasten kuulumisen tunteen tukeminen?
- Puhutaanko teillä ryhmästä sen nimellä, vai kutsutaanko lapsia esim. pihalta pienryhmän nimellä?
- Minkä ryhmän jäseniksi ajattelette tämän ryhmän lasten mieltävän itsensä?
- Millaisia asioita teette koko ryhmän kanssa? Miksi?
- Mitä asioita teette vain pienryhmissä? Miksi?
- Kertokaa miten teillä tuetaan lasten yhteisöllisyyttä?

Lopuksi:

- Millainen olisi unelmien työpäivä?

Suostumus tutkimushaastatteluun osallistumisesta

Hyvä tutkimukseeni osallistuja.

Teen kandidaatintutkielman Tampereen yliopistossa varhaiskasvatuksessa käytössä olevasta pienryhmäpedagogiikasta ja sen käytännöistä. Olen kiinnostunut selvittämään, miten varhaiskasvattajat tukevat lapsen osallisuutta pienryhmätoiminnan kautta. Tutkin tutkimuksessani myös sitä, miten lasten yhteisöllisyyden kehitystä tuetaan pienryhmätoiminnan rinnalla.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja tutkimuksessa mukana olon voi milloin vain keskeyttää, jolloin kerättyjä tietoja ei saa käyttää tutkimuksessa. Myös haastattelu voidaan halutessasi keskeyttää koska tahansa ja voit kieltäytyä vastaamasta esitettyihin kysymyksiin. Haastatteluaineistoa käytetään ainoastaan tämän tutkimuksen tekemiseen ja tutkija vastaa sen säilyttämisestä EU:n tietosuoja-asetusten mukaisesti.

Haastattelu toteutetaan nauhoitettuna ryhmähaastatteluna. Nauhoitettu aineisto litteroidaan ja siitä poistetaan kaikki haastateltavan tunnistettavuuteen liittyvä tieto. Nauhoitettu aineisto tuhotaan tutkimuksen valmistuttua. Tutkimustulokset julkaistaan nimettömänä.

Suostumuskaavakkeiden säilytys:

Tutkimuksesta on tehty EU:n tietosuoja-asetusten mukainen tietosuojailmoitus (EU 2016/679), art. 12,13,14

Päivänmäärä ja allekirjoitus

Kiitokset osallistumisesta tutkimukseen!

Terveisin,

Heidi Torkko

Lisätietoja: heidi.torkko@tuni.fi